

Kampen om inter-kommunikation
DANMARKS ROLLE I FORHANDLINGERNE
FREM MOD DEN FØRSTE INTERNATIONALE
RADIOTELEGRAFISKE KONVENTION I 1906

AF
KIRSTEN LYKKEBO

Ifølge en fortælling fra radiotelegrafens barndom, der ofte bliver refereret af forskningen på området, forsøgte den tyske kejsers bror, prins Heinrich, under en sørejse i 1902 at sende et trådløst telegram, hvilket til hans store fortrydelse blev ham nægtet af den Marconi-drevne kystradiostation, da apparaturet om bord var fabrikeret af et konkurrerende firma. Årsagen var, at Marconi-selskabet som et forretningsgreb i sit forsøg på at opnå et verdensomspændende monopol på den nye opfindelse, trådløs telegrafi, nægtede at kommunikere med konkurrenternes stationer. Episoden med den forsmåede prins Heinrich var angiveligt anledningen til, at kejser Wilhelm 2. indkaldte til den første af to radiokonferencer i Berlin med det klare formål at gøre *inter-kommunikation* – kommunikation mellem stationer uanset apparatur – lovpligtigt.¹

I denne artikel vil forløbet fra denne første forberedende konference i 1903 til den anden konference og ratificeringen af den internationale radiotelegrafkonvention af 1906 blive analyseret fra et dansk synspunkt.

Både i Danmark og udlandet havde den trådløse telegrafi bevist sin store værdi allerede få år efter udviklingen af de tidligste radiofoniske apparater, særligt ved kommunikation til søs og ved skibsførlis. Fordelene ved den nye kommunikationsform var mange, men som eksemplet med prins Heinrich viser, var der også udfordringer. Navnlig var det vanskeligt at opnå enighed mellem de involverede aktører om,

¹ Se f.eks. Jill Hills: *The Struggle for Control of Global Communication*, Chicago 2002, s. 100-101; Daniel R. Headrick: *The Invisible Weapon: Telecommunications and International Politics, 1851-1945*, Oxford University Press, Oxford 1991, s. 119-120.

hvordan kommunikationen mellem brugerne og de forskellige stationer skulle foregå. De nationalstater, fortrinsvis europæiske, som havde kystlinje og flådeinteresser, mødtes til to internationale konferencer i Berlin i 1903 og i 1906 i forsøget på at fastlægge internationalt gældende regler på området. Dermed fulgte man traditionen med at bruge konferencer til at fastlægge internationalt gældende aftaler for samarbejdet om kommunikationens infrastruktur. På trådtelegrafiens område var den første telegrafkonvention blevet vedtaget på en konference i Paris i 1865, hvor også den internationale telegraforganisation, ITU, blev dannet. På det postale område blev den internationale postunion, UPU, oprettet i 1874.

For den trådløse telegrafis vedkommende var årene fra slutningen af 1890'erne og frem til 1906-konventionen præget af teknologisk, kommerciel og lovgivningsmæssig kamp. Først med ratificeringen af 1906-konventionen skabtes en konsensus og stabilitet på radioområdet, der gav ro til vedtagelsen af national lovgivning og udbygning af et net af stationer.² Med andre ord gav vedtagelsen af 1906-konventionen den nødvendige *closure*.³

Årsagerne til, at en sådan enighed var flere år undervejs, er mange. Jeg vil i artiklen argumentere for, at der var tre former for interesser, der gjorde forhandlingerne komplekse. Først og fremmest var de implicerede nationalstater involverede i fastlæggelsen af reglerne på grund af den trådløse telegrafis geostrategiske og militære betydning. Et eksempel, der kan illustrere dette, er de britiske bestræbelser på at få etableret en trådbåren telegraflinje, *The All Red Line*, der udelukkende forbandt imperiets territorier, for på den måde at sikre sig imod, at fremmede magter kunne sabotere linjen eller opsnappe beskeder undervejs.⁴ Et globalt dækkende net af radiostationer på eget territorium ville på samme måde have stor strategisk betydning og gøre det muligt for briterne at udbygge deres muligheder for fri kommunikation også i krigstilfælde.⁵

Sekundært var der stærke kommercielle kræfter, der forsøgte at påvirke beslutningsprocessen. Den intense kommercielle konkurrence

2 Wiebe E. Bijker & John Law: *Shaping Technology/Building Society: Studies in Sociotechnical Change*, MIT Press, Cambridge, Mass. 1992, s. 9-11 samt s. 94 og Thomas P. Hughes: *Networks of Power. Electrification in Western Society 1880-1930*, Johns Hopkins University Press, 1983, s. 14-15, 407.

3 Se f.eks. Thomas J. Misa: „Controversy and Closure in Technological Change: Constructing „steel“, Bijker & Law 1992, s. 109-139.

4 Navngivet efter den farve, der traditionelt angav Det Britiske Imperiums kolonier og territorier i datidens atlas.

5 Peter J. Hugill: *Global Communications since 1844: Geopolitics and Technology*, Baltimore, 1999, s. 94, Hills 2002, s. 101.

på det trådløse område stod især mellem det britisk-italienske Marconi-selskab og det tyske Telefunken. Marconi-selskabet var oprettet i 1897 af Guglielmo Marconi, en af de første til at udvikle apparater til trådløs telegrafi og modtager af nobelprisen i fysik 1909. Firmaet havde en dominerende rolle på det trådløse marked og var bl.a. leverandør af stationer og apparatur til Storbritanniens og Italiens flåder. Telefunken blev oprettet som modsvar til Marconi-selskabets monopolbestræbelser i 1903 og åbent støttet af den tyske stat. Dette forhold er derfor ikke blevet gjort til genstand for lige så megen forskning, som det mere indirekte og uklare forhold mellem den britiske stat og Marconi-selskabet.⁶

Endelig var selve teknologien endnu på begynderstadiet, og den begrænsede plads i æteren gav store udfordringer, når flere ville kommunikere samtidig. Teknologien i sig selv satte en begrænsning for en effektiv infrastruktur, og mange af diskussionerne på de to konferencer i 1903 og 1906 gik på at begrænse de forstyrrelser, som to sendere i nærheden af hinanden frembragte, kaldet interferens (*interference*). Interferens blev også udnyttet i den kommercielle konkurrence, hvor der er flere eksempler på, at operatører med vilje obstruerede konkurrentens afsending.⁷

I denne artikel vil de politiske diskussioner på konferencerne blive analyseret med hovedvægt på militære og geostrategiske faktorer samt den kommercielle konkurrence. Undervejs i artiklen vil jeg undersøge den danske delegations sammensætning, holdning, instruks og formål. Hvad forsøgte man at opnå fra dansk side? Og hvem eller hvilke statsinstitutioner forsøgte at skaffe sig indflydelse på delegationens instruks og sammensætning? Det andet spørgsmål, der søges klarlagt, er Danmarks rolle i spillet mellem de europæiske stormagter. Der vil primært blive fokuseret på England og Tyskland, hvis modsætningsfyldte forhold på det trådløse område er velkendt og har været genstand for megen granskning i international forskning.⁸ Den danske vinkel vil bringe hidtil ukendte facetter frem i lyset, primært angående briternes forhold til Marconi-selskabet samt til de mindre stater, der blev

⁶ For mere om Telefunken se Michael Fridewald: „Telefunken und der deutsche Schiffsfunk 1903-19014“, *Zeitschrift für Unternehmensgeschichte*, nr. 1, 2001.

⁷ Elizabeth Kruse: „From Free Privilege to Regulation: Wireless Firms and the Competition for Spectrum Rights before World War 1“, *The Business History Review*, nr. 4, 2002, s. 664-669.

⁸ F.eks. John D. Tomlinson: *The International Control of Radiocommunications*, Michigan, 1945, Hugill 1999 og Elisabeth Bruton: *Beyond Marconi: The Roles of the Admiralty, the Post Office, and the Institution of Electrical Engineers in the Invention and Development of Wireless Communication up to 1908*, Leeds 2012.

brugt strategisk for at styrke den britiske forhandlingsposition i kampen om æteren og den kommunikationsteknologiske infrastruktur.

Teoretiske og begrebsmæssige præciseringer

I analysen af forhandlingerne er udgangspunktet den teoridannelse inden for moderne kultur- og teknologistudier, der kaldes *Social Construction of Technology* (SCOT), som den amerikanske forsker Thomas Hughes med værket *Networks of Power* (1983) står som eksponent for. Sekundært er jeg inspireret af *Actor-Network-Theory* (ANT), der blandt andet har sit udspring inden for SCOT-perspektivet.⁹ Intentionen er at vise vejen frem mod opbygningen af et globalt æterbåret netværk af kystradiostationer som en kompleks proces af teknologiske, politiske og kulturelle forhold, der alle greb ind i hinanden og tilsammen definerede, hvordan regelsættet for det trådløse system kom til at se ud.

Inddragelsen af ANT-tilgangen skyldes primært, at Hughes og SCOT-perspektivet i sin praktiske form er blevet kritiseret for ikke at inddrage kulturelle og politiske aspekter, da teknologien her anskues som et *Large Technical System* (LTS), idet fokus er på teknikere og konstruktører af det tekniske system.¹⁰ Jeg vil netop pege på en række faktorer af ikke-teknisk art som værende væsentlige for udviklingen af den trådløse infrastruktur, f.eks. geopolitiske forhold, kommercielle interesser samt individuelle aktører og deres private holdninger og interesser.

Der blev som nævnt afholdt to konferencer om trådløs telegrafi i Berlin. Den første i 1903 er blevet kaldt en forberedende konference, mens den anden i 1906 benævnes den første internationale radiotelegrafkonference pga. det større antal deltagende lande og opnåelsen af enighed om en konvention. Denne terminologi bibeholdes i det følgende. På konferencen i 1906 blev delegationerne enige om at indføre betegnelsen *radio* om trådløs telegrafi, men da min periode fortrinsvis ligger inden dette, vil jeg bruge betegnelsen trådløs telegrafi (*wireless*) om såvel den overordnede problemstilling som stationer, telegrammer og apparatur.

Det benyttede kildemateriale består primært af breve sendt mellem de forskellige danske statsinstanser og breve sendt mellem privatpersoner. Dertil kommer samtidige tidsskriftsartikler, instrukser, lovtekster og samarbejdsaftaler mellem Marconi-selskabet og det britiske

⁹ Om Actor Network Theory, se f.eks. Bruno Latour: *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, Oxford 2005.

¹⁰ Hughes 1983. Indsigten i disse distinktioner skyldes endvidere Andreas Marklunds oplæg *A Stake in Public Confidence* afholdt på konferencen *New Directions in the History of Infrastructure* 26. september 2014.

postvæsen, the Post Office. Det danske materiale befinder sig på Rigsarkivet, primært med Generaldirektoratet for Post & Telegrafvæsenet som arkivskaber, og i mindre grad Udenrigs-, Marine- og Krigsministeriet, mens materialet, der dækker den britiske vinkel, er en del af British Telecom (BT) Archives i London.

Forskningsdiskussion

Danmarks rolle i forhandlingerne frem mod enigheden om den første radiotelegrafiske konvention er endnu ikke belyst i forskningen. De europæiske stormagters rolle i samme er derimod grundigt behandlet, særligt hvad angår Storbritannien og Tyskland, men nærværende artikel bidrager med nye oplysninger om Storbritanniens position i den komplekse forhandlingsproces. Den tidlige amerikanske radiohistorie, særligt den interne amerikanske kommercielle konkurrence, er blevet behandlet af f.eks. den amerikanske kommunikationshistoriker Susan Douglas og økonomihistorikeren Elisabeth Kruse og vil ikke i større omfang blive inddraget her.¹¹

Den centrale diskussion, nemlig i hvilket omfang Marconi-selskabets monopolbestræbelser påvirkede nationalstaterne, og i hvilket omfang Storbritannien støttede selskabet, har længe optaget teknologihistorikere. Man kan dele forskningen op i to skoler: En, der med afsæt i den trådløse kommunikationsteknologis geostrategiske betydning anser det for udelukket, at andre magter end Storbritannien og Italien kunne støtte Marconi-selskabet – og tilsvarende at disse lande må have støttet dette private selskabs forretning i nogen grad. Den anden skole mener, at den trådløse teknologi utvivlsomt havde en militær betydning, men at de kommercielle firmaers forretninger ikke blev tilgodebet af nationalstaterne (dvs. Storbritannien). Endelig findes en tredje gruppe af forskere, der ikke har beskæftiget sig med det indbyrdes forhold mellem nationalstaterne og de kommercielle firmaer, men som alle har arbejdet med den trådløse telegrafis strategiske betydning.

Til den første skole regnes den amerikanske historiker John D. Tomlinson, som i sin analyse af Storbritanniens bevæggrunde på de to konferencer ikke er imponeret over briternes „flimsy arguments“ undervejs i forhandlingerne og anser det for åbenlyst, at de støttede Marconi-selskabet, om end det ikke skete åbent.¹² Den amerikanske

¹¹ Susan Douglas: *Inventing American Broadcasting, 1899-1922*, Baltimore, 1989 og Kruse 2002. For mere om tiltrædelse af konventioner på området, se f.eks. Henry G. Crocker: „Chronicle of International Events“, *The American Journal of International Law*, nr. 1, 1907 samt Howard S. LeRoy: „Treaty Regulation of International Radio and Short Wave Broadcasting“, *The American Journal of International Law*, nr. 4, 1938.

¹² Tomlinson 1945, særligt s. 11-38 og s. 294-300. Den citerede vurdering af

historiker Daniel Headrick er blandt de mest fremtrædende fortalere for kommunikationsmidlernes geostrategiske aspekter. I sin behandling af den trådløse telegrafi indtager også Headrick det synspunkt, at briterne støttede Marconi-selskabets monopolbestræbelser, blandt andet for at opnå adgang til sikre kommunikationslinjer.¹³ Den amerikanske historiker Jill Hills har arbejdet med kommunikationens politiske aspekter i flere værker. Den trådløse telegrafi og den kommercielle konkurrence, herunder også Marconi-selskabets monopolbestræbelser og modstanden derimod, samt de internationale konferencer behandles især i hendes monografi fra 2002.¹⁴ Heri pointeres det, at den trådløse telegrafis geostrategiske betydning medførte, at ingen stater ud over Storbritannien og Italien kunne støtte Marconi-selskabets monopolbestræbelser uden at kompromittere egne interesser i at skabe sikre kommunikationslinjer. Headrick når frem til en tilsvarende konklusion. Marconi-selskabet blev i samtiden set, og så sig selv, som et britisk-italiensk selskab, der dermed i en krigssituation ikke kunne regnes som neutral leverandør af kommunikation. Et eksempel herpå er selskabets nationalistiske agitation i britisk presse forud for 1903-konferencen, rettet mod Tyskland og Telefunken og med det formål at identificere selskabets interesser med Storbritanniens også i den britiske offentligheds øjne.¹⁵

Den anden retning i forskningen repræsenteres af den britiske teknologi- og videnskabshistoriker Elisabeth Bruton, som i sin ph.d.-afhandling fra 2012, hvor den britiske stats forhold til Marconi-selskabet er blandt hovedemnerne, argumenterer for, at det var de militære hensyn, der først og fremmest afgjorde statsmagternes holdninger til den trådløse telegrafi¹⁶. Bruton konkluderer, at den britiske delegation under forhandlingerne på konferencerne i 1903 og 1906 ikke tog hensyn til Marconi-selskabets interesser, men at deres kamp imod inter-kommunikation skal ses i lyset af et militært hensyn, hvor den britiske flåde ønskede at sikre hemmeligholdelsen af afsendt kommunikation. Også den amerikanske geograf Peter Hugill med speciale i forholdet mellem mennesker og teknologi tilslutter sig dette synspunkt. Hugill mener dog, at Storbritannien derved begik en stor fejl, da de af al magt burde have støttet Marconi-selskabet for på den måde at skabe

briternes argumentation s. 21.

¹³ Headrick 1991, særligt s. 120.

¹⁴ Hills 2002, særligt s. 93-132.

¹⁵ Bruton 2012, s. 170-174, eksempler på retorikken ses i London-avisen *The Times* 1. april og 1. august 1903.

¹⁶ Bruton, 2012.

et stærkt nationalt selskab, der kunne opnå et globalt monopol.¹⁷ Den ungarsk-britiske teknologihistoriker Laslo Solymar har beskæftiget sig med de politiske og geostrategiske aspekter af kommunikationsmidlerne. I sin brede fremstilling af kommunikationsmidlernes historie behandler han den store politiske betydning, som såvel den trådløse som den kabelbårne telegrafi havde i årene inden 1. Verdenskrig, og han konkluderer, at kontrol over egne kommunikationslinjer var af kolossal betydning.¹⁸ Solymar mener, at Marconi-selskabets afvisning af inter-kommunikation var en genistreg, der gav selskabet et monopol i årene inden konventionernes regulering af radioområdet.

Diskussionen om briternes bevæggrunde er central for analysen i denne artikel. Nye fund på arkiver i København og London viser et forløb, der giver nye perspektiver på briternes motiver og forhold til Marconi-selskabet. Dette indebar blandt andet forsøg på påvirkningen af flere europæiske småstater inden konferencen i 1906 – ikke, som den danske telegrafdirektør Niels Rasmussen Meyer skrev, for at skaffe Marconi-selskabet „Verdensmonopol“, men dog for at give selskabet en „Begunstigelse“.¹⁹ Spørgsmålet om Englands bevæggrunde ved konferencerne vil derfor i det følgende blive behandlet ud fra en analyse af de danske forhold. Dermed vil jeg for første gang kaste lys over briternes forsøg på at opnå tilslutning til egen agenda i tidsrummet mellem de to konferencer, primært i efteråret 1904.

Den forberedende konference

I august 1903 blev den forberedende radiotelegrafiske konference afholdt i Berlin på Tysklands initiativ. Foruden værtslandet deltog Østrig, Spanien, USA, Frankrig, Storbritannien, Ungarn, Italien og Rusland. Tyskland var interesseret i at fremme inter-kommunikation, da den tyske stats muligheder for fri kommunikation og vilkårene for det statsligt støttede selskab Telefunken ellers ville være kraftigt forringede. Derfor kan det ikke undre, at et opgør med Marconi-selskabets praksis og principper omkring afvisning af inter-kommunikation var blandt hovedformålene for den tyske stat ved konferencen i 1903.²⁰ Marconi-selskabet havde en betydelig støtte fra den italienske og i mindre grad

¹⁷ Hugill 1999, særlig s. 88-101.

¹⁸ Lazlo Solymar: *Getting the Message – A History of Communications*, Oxford University Press, Oxford 1999.

¹⁹ Rigsarkivet (herefter RA), Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, Telegrafdirektoratets Sekretariat udtagne sager 1852-1916, XVI 36-37: Brev af 1. april 1905 til Ministeriet for offentlige Arbejder (herefter MOA).

²⁰ International Telecommunication Union: *Preliminary Conference at Berlin on Wireless Telegraphy*. London, s. 7. Dokumentet er den engelske oversættelse af konferencens *Procès-verbaux og Protocole Final*.

den britiske stat. Begge stater var kunder hos Marconi og dermed kontraktligt forpligtiget til at nægte inter-kommunikation.²¹

Hovedaktørerne på konferencen var på den ene side Tyskland, der argumenterede for inter-kommunikation, og på den anden Storbritannien, sekunderet af Italien, der argumenterede imod. De øvrige lande spillede ikke en stor rolle i diskussionerne, men støttede alle inter-kommunikation som princip. Delegationerne mødtes i seks sessioner for at diskutere konventionens ordlyd, særligt artikel 1, at „*Radiotelegrams ... shall be received and forwarded without regard to the system employed*“.²² At diskussion om inter-kommunikation var konferencens centrale punkt, var også opfattelsen blandt de deltagende lande.²³ En sidediskussion fremført af den britiske delegation og sekunderet af den italienske omhandlede muligheden for at indføre en ekstrabetaling (*surtax*), der kunne opkræves af kyststationen, hvis de blev tvunget til at inter-kommunikere. Forslaget blev dog nedstemt.²⁴

Et andet diskussionspunkt var problemerne med interferens, der skyldtes dels de få frekvenser, der blev sendt på, dels at der var en tendens til, at operatører fra konkurrerende firmaer obstruerede hinandens afsending. Problemet var udbredt både i Europa og USA og gjorde den i forvejen knappe naturressource, æteren, endnu vanskeligere at udnytte fuldt ud. Konferencerne beskæftigede sig dog udelukkende med at fastlægge regler for udnyttelse af frekvensbåndet.²⁵

Den overvejende del af forskerne på området har med rette fremhævet, at både den britiske og den italienske stat i nogen grad havde hensynet til Marconi som deres bevæggrunde, når de som de eneste konferencedeltagere i 1903 ikke gik ind for inter-kommunikation.²⁶ Støtten til det private selskab bunder i den geostrategiske overvejelse, at man ved at støtte et nationalt selskab kunne sikre sig et net af stationer på eget territorium.²⁷

Den nyeste forskning på området af Elisabeth Bruton peger derimod på, at hensynet til Marconi ikke spillede en rolle for Storbritan-

21 F.eks. kyststationer i Italien og stationer på den britiske flådes skibe.

22 *Preliminary Conference at Berlin on Wireless Telegraphy*, s. 1.

23 Se f.eks. den samtidige artikel: John Waterbury: „The International Preliminary Conference to Formulate Regulations Governing Wireless Telegraphy“, *North American Review*, november 1903.

24 *Preliminary Conference at Berlin on Wireless Telegraphy*, s. 25-26, 30-34.

25 Kruse 2002, s. 669-670 og Thomlinson 1945, s. 18.

26 F.eks. Tomlinson 1945, Douglas 1989, Headrick 1991, Solyman, 1999 og Hugill 1999.

27 Hugill 1999, s. 94, Hills 2002, s. 101.

niens uvilje mod at underskrive konferencens endelige protokol.²⁸ På grund af teknologiens endnu spæde udvikling, konferencens forberedende karakter og den endnu manglende nationale lovgivning argumenterer Bruton (samstemmende med briternes delegerede ved konferencen i 1903) for, at det ikke var muligt at tilslutte sig en konvention.²⁹ Hendes analyse giver dog anledning til kritik på flere punkter. For det første var den britiske *Wireless Act* fra 1904 den første nationale lovgivning om trådløs telegrafering. Derfor havde ingen af de deltagende lande en national lovgivning på plads på tidspunktet for konferencen. For det andet var konferencen netop indkaldt for at fastlægge nogle grundregler på området, og hele præmissen for at deltage ville derfor være væk, hvis man mente, således som den britiske delegation argumenterede for, at teknologien endnu var for uudviklet til, at dette kunne lade sig gøre.

Situationen efter afholdelsen af den forberedende konference var, at England og Italien havde modsat sig inter-kommunikation, og at der derfor ikke blev vedtaget en gældende konvention. Enighed var der dog om at afholde endnu en konference et år efter den første. Af forskellige årsager, bl.a. den russisk-japanske krig (1904-05), blev denne konference udskudt gang på gang og først afholdt i november 1906. For mange var forsinkelsen dog en gave, da det dels tillod deres indgåede kontrakter med Marconi-selskabet at løbe ud, dels, som vi skal se i det følgende, gav tid til diplomatisk arbejde i kulisserne.³⁰

Den danske delegations sammensætning og instruks 1904-1906

I Danmark, som i andre europæiske lande, var der blevet eksperimenteret med trådløs afsendelse, og der var diskussioner og planer om anlæggelse af offentlige stationer. To statsinstitutioner, en militær og en civil, var involveret i diskussionerne om den trådløse telegrafi i Danmark, nemlig Telegrafvæsenet og Marinen. Rent administrativt lå den danske statstelegraf under Ministeriet for offentlige Arbejder. Marinen hørte under Marineministeriet, og hæren under Krigsministeriet, der dog først i 1906 blev involveret i udvælgelsen af delegationens medlemmer.³¹ På tidspunktet for konferencen i 1906 havde marinen

²⁸ Bruton 2012, s. 176, 193-194.

²⁹ *Preliminary Conference at Berlin on Wireless Telegraphy*, s. 7-8 samt Bruton 2012, s. 177-181. Desuden nævnes muligheden for militær hemmeligholdelse som et argument imod at tillade inter-kommunikation.

³⁰ Det var f.eks. tilfældet med den britiske flådes Marconi-kontrakt, indgået i 1903 med en længde på tre år.

³¹ Claus Bjørn & Carsten Due-Nielsen: *Dansk udenrigspolitik historie: Fra Helstat til nationalstat 1814-1914*, København 2003, s. 305.

allerede en intern station og apparatur om bord på udvalgte skibe modsat Telegrafvæsenets endnu rent teoretiske interesse. I årene efter indbydelsen til den første internationale radiotelegrafkonference skulle delegationens sammensætning og instruks fastlægges. Dermed startede et langstrakt forløb med megen brevveksling frem og tilbage mellem ministerierne, hvilket gør, at vi i dag kan følge processen.

Internt i Ministeriet for offentlige Arbejder følte man sig selvskreven til en ledende rolle i den danske delegation, men forespurgte dog i sensommeren 1904 Marineministeriet, om de ønskede at sende en repræsentant. Marineministeriet mente, at formålet med ministeriets repræsentation i delegationen ikke blot var at få indflydelse på konferencen. Deltagelsen ville endvidere etablere det samarbejde med telegrafvæsenet, der skønnedes nødvendigt for, at „udviklingen af den traadløse Telegrafs benyttelse skal kunne foregaa paa hensigtsmæssigste Maade her i Landet“.³² Ministeriet valgte som sin repræsentant chefen for Søminekorpset, hvorunder den traadløse telegrafi hørte, kommandør Julius Albert Vøhtz. Fra Ministeriet for offentlige Arbejders side var valget faldet på telegrafdirektør Niels Rasmussen Meyer. Først efter valget af disse to repræsentanter fremsendte Tyskland et ønske om, at alle lande udnævnte en 1. repræsentant, der skulle bemyndiges til at underskrive den planlagte konvention på landets vegne.

I sommeren 1906 blev den endelige delegation bestående af repræsentanter fra Ministeriet for offentlige Arbejder, Marineministeriet og Krigsministeriet udvalgt. Foruden de to allerede nævnte bestod den af premierløjtnant R.N.A. Faber og endelig af fuldmægtig i Ministeriet for offentlige Arbejder F. Krarup. Navnene blev meddelt Udenrigsministeriet af Ministeriet for offentlige Arbejder „efter at have brevvekslet om sagen“ med de øvrige ministerier,³³ men i kladden til brevet ses det, at Krigsministeriet og dets repræsentant (Faber) blev tilføjet teksten som en eftertanke.³⁴ Endelig skal det bemærkes til delegationens sammensætning, at Ministeriet for offentlige Arbejder siden udnævnte Meyer som 1. repræsentant. Krarup blev i november 1906 chef for Telegrafdirektoratets tekniske afdeling og var dermed underordnet telegrafdirektøren.³⁵

At kunne underskrive på delegationens vegne var en formalitet, der dog implicit gav Meyer og dermed Ministeriet for offentlige Ar-

³² RA, Marineministeriet (herefter MM), sekretariat- og kommandokontoret, kommandosager, 1904, nr. 2756.

³³ RA, PX6-PX10, Brev af 8. maj 1906 fra MOA til Udenrigsministeriet samt Udenrigsministeriet (herefter UM), 1909-1945 gruppeordnede sager, 92 b 11.

³⁴ RA, PX6-PX10, Min. f. Off. Arb. Tel jn 1906 nr 280.

³⁵ Gunnar Bramslev: *Radioens udvikling 1898-1933*, København 1982, s. 28.

Den danske delegation fotograferet undervejs på konferencen i Berlin 1906. Fra venstre Krarup, Faber, Vøhtz og siddende Meyer. Foto: Post & Tele Museum.

bejder en lederrolle på konferencen og i arbejdet bagefter med fastlæggelse af rammerne for den nye infrastruktur. Få dage efter at delegationens sammensætning blev offentliggjort, blev Ministeriet for offentlige Arbejder da også tvunget til at ændre i samme, da ministeriet fra Marineministeriet modtog et ønske om, „at dets Delegerede [...] Kommandør Vøhtz meddeles en med Telegrafdirektøren ligegyldende Fuldmagt, saaledes at de begge befuldmægtiges til i Forening at underskrive“.³⁶ Det virker rimeligt at antage, at det netop er ønsket om at spille en større formel rolle på konferencen og få en ligelig fordeling af ansvaret i delegationen, der gør, at Marineministeriet pludselig i utvetydige vendinger ønskede sin repræsentant som medunderskriver. Marineministeriet havde tidligere antydnet ambitioner i denne retning, da de bevidst undlod at give deres tilsagn til ønsket om at udnævne Telegrafdirektør Meyer til 1. repræsentant.³⁷

Brevvekslingen om indflydelse i delegationen tegner et billede af en begyndende uenighed mellem de to myndigheder, den civile og den militære. Det videre samarbejde om placeringen af de danske stationer og arbejdet frem mod formuleringen af en lov om trådløse tele-

³⁶ RA, PX6-PX10, Min. f. Off. Arb. Telegr. jn 1906 nr 297 (288), dateret 14. maj.

³⁷ RA, PX6-PX10, brev 15. september 1904 fra MM til MOA.

grafer og telefoner kunne blive vanskeligt. Hvad angik delegationen, syntes magtbalancen nu genoprettet med de to ligeværdige underskrivere. Ministeriet for offentlige Arbejder imødekom uden videre Marineministeriets ønske, hvorfor der ikke var tale om en egentlig konflikt, men snarere en intern positionskamp. På konferencen viste det sig i øvrigt, at mange deltagende lande havde to eller flere ligeværdige underskrivere.³⁸

Efter at delegationen var på plads, begyndte arbejdet med at fastlægge, hvad delegationen skulle bemyndiges til at mene på Danmarks vegne. Involveret var primært Ministeriet for offentlige Arbejder og telegrafdirektør Meyer. På sidelinjen stod Udenrigsministeriet, der varetog udmeldingerne til de tyske værter for konferencen, samt Marine- og Krigsministeriet.³⁹ Instruksen tog sit udgangspunkt i det af Tyskland fremsendte udkast til en konvention, hvori hovedpunktet var indførelsen af inter-kommunikation, hvilket Danmark tilsluttede sig. Inter-kommunikation var med Meyers ord „rigtig i enhver Henseende“.⁴⁰ Alligevel ville man ikke give officielt tilsagn, formentlig for at kunne forhandle med flere parter, som vi skal se i det følgende.

Instruksen imødekom de delegeredes ønske om at have frie hænder undervejs på konferencen til efter bedste overbevisning at handle på Danmarks vegne. Det eneste forbehold i den danske instruks var over for forslaget artikel 17, der sagde, at de underskrivende lande ikke for fremtiden måtte benytte en entreprenør, der modsatte sig inter-kommunikation.⁴¹ Årsagen var, at danskerne formodede, at Marconiselskabet ville modsætte sig inter-kommunikation. Dermed ville danskerne ved vedtagelsen af artikel 17 være afskåret fra at benytte selskabet i fremtiden. For Danmarks vedkommende kunne det blive aktuelt i forbindelse med en planlagt forbindelse til de nordatlantiske besiddelser.⁴²

Instruksen indeholdt desuden den målsætning, at delegationen skulle forsøge at få placeret det kommende internationale bureau for

³⁸ International radiotelegraph convention of Berlin 1906, s. 16.

³⁹ Jf. RA, UM: Gruppeordnede sager (1909-1945), UM: Journal C (1907-1910), UM: Sagregister til journal C (1907-1910), UM: Samlede sager (1856-1909) 729: Telegrafkonventioner, undersøiske telegrafforbindelser og diverse samt MM, Sekretariats- og Kommandokontoret: Kommandosager (1848-1923).

⁴⁰ RA, Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, Telegrafdirektoratets Sekretariat: Udtagne sager (1852-1916) D308: XVI 36 – 37: Memorandum af 1. april 1905 til MOA.

⁴¹ RA, PX6-PX10, Min. f. off. Arb tel. jn 1906, nr 565.

⁴² RA, Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, Telegrafdirektoratets Sekretariat: Udtagne sager (1852-1916) D308: XVI 36 – 37, T.R 8599 – 1906 samt RA PX6-PX10, indstilling til instruks af Meyer: Jn 1906 nr. 513.

trådløs telegrafi i København, men forslaget skulle kun bringes på bane, hvis delegationen fornemmede, at der kunne opnås tilslutning dertil. Bureauets placering var uafklaret, om end der siden midten af 1800-tallet var tradition for en placering i det neutrale Schweiz, hvor også den internationale postunion, UPU, og bureauet for den trådbårne telegrafi, ITU, var placeret. Denne gang mente danskerne dog, at der kunne være en åbning, da Schweiz med sin placering midt på det europæiske kontinent uden kystlinje ikke var den oplagte kandidat.

En privat henvendelse

I foråret 1905 fremsendte Tyskland et ønske til de deltagende stater om på forhånd at tilkendegive støtte til konferencens centrale punkt, nemlig accepten af inter-kommunikation.⁴³ Telegrafdirektør Meyers udtalelse herom i et fire sider langt memorandum til Ministeriet for offentlige Arbejder indeholder flere særdeles interessante oplysninger.⁴⁴ Først og fremmest at telegrafdirektøren havde modtaget en „privat“ henvendelse fra en britisk kollega, sir John. C. Lamb, andensekretær i det britiske Post Office. Lamb var med Meyers ord „chefen for den engelske Telegrafadministration“ og den officielle titel af *second secretary* var en af de højeste i det britiske postvæsen.⁴⁵ Om henvendelsen skriver Meyer:

Mr Lamb har nemlig Privat forhørt sig her, om han kunde gøre Regning paa Danmarks Stemme paa Konferencen for et Forslag, der uden at skabe et Verdensmonopol for Marconi's Selskab, dog vilde blive en faktisk Begunstigelse for dette; lignende Forespørgsel har han under Haanden rettet til den svenske og den norske Telegrafstyrelse.

En begunstigelse af Marconi-selskabet var ellers ikke den officielle britiske politik, snarere tværtimod. Det britiske Post Office støttede ikke officielt Marconi-selskabets ønske om monopol, og henvendelsen må være kommet som en overraskelse for den danske telegrafdirektør, da han modtog den ganske uofficielt og privat. Hvilken form for begunstigelse der foreslås af briterne, vender vi tilbage til. Meyer var dog en

⁴³ RA, UM, 1909-1945 gruppeordnede sager, 92 b 4c-b12, brev fra UM til MOA af 14. marts 1905.

⁴⁴ Det følgende fra RA, Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, Telegrafdirektoratets Sekretariat: Udtagne sager (1852-1916) D308: XVI 36 – 37: Memorandum af 1. april 1905 til MOA.

⁴⁵ For mere om det britiske postvæsens opbygning se M.J. Dauntton: *Royal Mail – the Post Office since 1840*, The Athlone Press, London 1985.

mand, der forstod at gribe de muligheder, situationen bød ham, og han indledte en brevveksling med sin britiske kollega Lamb for at undersøge, hvilke fordele Danmark kunne opnå ved at støtte det britiske forslag. Konkret forsøgte han at få briternes opbakning til et forslag om at gøre København til sæde for det foreslåede Internationale Bureau – et forslag, Lamb afviste, men som Meyer skriver: „Mr. Lamb har udtalt sin Sympati for dette Forslag, dog med nogle i Virkeligheden inetsigende Forbehold“. Som det vil fremgå nedenfor, var dette dog en særdeles optimistisk tolkning af brevenes ordlyd.

Men hvordan ville man i givet fald forholde sig til Tyskland? Meyer plæderede for en uforpligtende og noget slingrende kurs:

Svaret til Tyskland gaar ud paa, at man vel i Princippet sympatiserer med Forslagene og vil lade det være magtpaaliggende at handle i dets Aand, men at man paa Grund af manglende Lovhjemmel ikke kan give en almindelig Erklæring som den af Tyskland ønskede.

Ved på denne måde hverken at nægte tilslutning eller love Tyskland noget med den manglende lovhjemmel som undskyldning var en aftale med briterne stadig mulig, samtidig med at der blev vist imødekommethed over for Tyskland. Man havde dermed sikret et vist råderum. Ministeriet for offentlige Arbejder videregav dog ikke disse interne overvejelser i sit memorandum retur til Udenrigsministeriet. Her står blot at læse, som foreslået af telegrafdirektøren, at svaret på den tyske henvendelse må blive, at der af hensyn til den endnu ikke vedtagne nationale lovgivning ikke kan træffes bindende aftaler.⁴⁶ Den manglende lovhjemmel har mest af alt karakter af en belejlig undskyldning, idet hovedårsagen til telegrafdirektørens uvilje mod en officiel støtteerklæring var ønsket om at bevare muligheden for at få det Internationale Bureau til København. Loven ville under alle omstændigheder først komme på dagsordenen efter, at de på konferencen vedtagne internationale retningslinjer var kendt.⁴⁷

Men hvorfor skulle en repræsentant for den britiske telegrafadministration forsøge at skaffe Marconi-selskabet bedre forretningsbetingelser? Hverken de bevarede kilder eller den etablerede forskning efterlader nogen tvivl om, at den støtte, selskabet havde i de britiske statslige

⁴⁶ RA, Telegrafvæsenets Overbestyrelse, sekretariatet, udtagne sager 1852-1916, XVI 36-37, Min. f. off. Arb 17. april 1905, TR 3222.

⁴⁷ RA, Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, Telegrafdirektoratets Sekretariat, udtagne sager 1852-1916, XVI 36-37: Brev af 1. april 1905 til MOA.

instanser, var stærkest blandt The Admiralty's folk, hvorimod The Post Office ikke støttede Marconi-selskabet i dets forsøg på at opnå monopol og i dets boykot af inter-kommunikation.⁴⁸ At en repræsentant herfra havde henvendt sig til flere europæiske landes telegraf-selskaber med forslag om at støtte selskabet forud for konferencen i 1906, giver derfor anledning til en nøjere granskning. Årsagen til henvendelsen, mener jeg, skal findes i en i august 1904 indgået aftale mellem det britiske Post Office og Marconi-selskabet, der erstattede den tidligere gældende. 1904-aftalen gav Marconi-selskabet ret til en ekstra betaling, når de videresendte kommunikation fra stationer udstyret med andet apparatur, hvis den britiske stat underskrev en konvention, der indebar inter-kommunikation. Aftalen gjaldt i syv år, og hvis Marconi-selskabet ikke selv måtte opkræve ekstrabetalingen, skulle den afholdes af den britiske stat.⁴⁹ 1904-aftalen indeholdt med andre ord præcis den form for kompensation for inter-kommunikation, briterne og italienerne havde foreslået på konferencen i 1903 uden dog at opnå tilslutning.⁵⁰ I endnu et forsøg på at få en kollektiv aftale om en merbetaling ved inter-kommunikation på plads sendte Lamb enslydende breve ud til telegrafadministrationerne i Belgien, Holland, Sverige, Norge, Danmark og Portugal den 2. september 1904. Indledningsvis var hensigten at give kollegerne en kopi af den netop vedtagne *Wireless Act*, men ikke mange sætninger inde i brevet præsenteredes det egentlige formål, da Lamb spurgte, om man dels havde tænkt sig at deltage på konferencen, dels om han kunne bede om en forhåndstilkendegivelse vedrørende delegationens holdning til inter-kommunikation:⁵¹

We agree that the interchange of messages between ship and shore stations should be made compulsory without regard to the system employed; but we propose to make such interchange subject for a time to the condition that shore stations are to receive a higher rate in respect of messages interchanged with ships fitted with different form of apparatus.

Lamb's ærinde var med andre ord at undersøge på forhånd, om han kunne opnå tilslutning til en surtax ved inter-kommunikation for at undgå, at den britiske delegation endnu engang skulle blive nedstemt på konferencen. I øvrigt præcis som de tyske værter for konferencen

⁴⁸ BT archives PO 30/1348a samt f.eks. Bruton 2012.

⁴⁹ BT archives PO 30/1143b.

⁵⁰ *Preliminary Conference at Berlin on Wireless Telegraphy*, s. 25-26, 30-34 samt Tomlinson 1945 s. 14-27.

⁵¹ BT archives PO 30/1299 file XIX.

gjorde med deres officielt udsendte forslag til konventionens ordlyd og ønsket om en forhåndstilkendegivelse af deltagernes holdninger her til. Lamb skrev i sit brev, at briterne holdning svarede til den af dem fremførte på konferencen i 1903, hvor Lamb havde fremsagt følgende under behandlingen af spørgsmålet om indførelsen af en surtax:⁵²

If it were only a question of the organization of a service by the various States, it would perhaps be natural that each State should admit, as far as possible, the systems adopted by the others. But the commercial companies ... might well hesitate to place their installations at the service of every competitor without compensation. It seems to us that one might reasonably insist that ... as concerns the ordinary service with commercial vessels ... an obligation be imposed ... for example by a higher tax for every communication exchanged with a ship provided with an installation of a different system.

Denne erklæring fremført i 1903 sammenholdt med det faktum, at Lamb ikke i sine breve nævner, at surtax'en kun skulle gælde britisk territorium, må føre til den konklusion, at det, briterne forsøgte at opnå tilslutning til, var en generel tillægsbetaling, der kunne opkræves af alle selskaber, hvis deres stationer udvekslede telegrammer med stationer udstyret med konkurrentens materiel. Det var således ikke udelukkende en kompensation, der ville komme Marconi-selskabet til gavn, men eftersom de på dette tidspunkt havde de fleste stationer, ville et sådan forslag naturligvis først og fremmest gavne dette selskab.

Det britiske udspil kan i min optik opfattes som et eksempel på, hvordan indenrigspolitiske forhold – navnlig forholdet mellem statslige myndigheder og private selskaber – kunne påvirke den udenrigspolitiske kurs. I dette tilfælde forsøgte The Post Office for at undgå selv at betale en udgift til Marconi-selskabet at indføre denne forpligtelse kollektivt. Den private karakter af Lambs henvendelse understregedes endvidere i brevet til den belgiske telegrafadministration, hvori den standardiserede henvendelse følges af en tilføjelse om et andet mellem de to stater verserende emne, hvortil der foreslås en ny fremgangsmåde, hvorefter Lamb skrev: „Perhaps if you agree, the best course might be for you to communicate with us officially with reference to the previous correspondence and inquire whether His Majesty's Government are now in a position to proceed further in the matter“.⁵³ Lambs ordvalg efterlader ingen tvivl om henvendelsernes li-

⁵² *Preliminary Conference at Berlin on Wireless Telegraphy*, s. 17-18.

⁵³ BT archives PO 30/1299 file XIX.

det officielle karakter, idet han nødtigt ser det netop afsendte brev refereret til i et svarbrev til The Post Office. Formålet kan kun have været at skjule disse henvendelser, i fald det ikke lykkedes at skaffe et flertal for indførelsen af surtax'en.

Svarene fra de europæiske kolleger var dog undvigende, bortset fra telegrafdirektør Meyer, der åbent gav forslaget sin støtte for til gengæld at bede om Storbritanniens støtte til placering af det internationale bureau. Eftersom Telegrafvæsenet endnu ikke havde trådløse stationer, ville indførelsen af en surtax være uden betydning for Danmark. En surtax ville dog have en stor betydning for Marconi-selskabet både økonomisk og symbolsk. Og for Tyskland ville det være et prestigetab. Meyer og Danmark ville med placeringen af et internationalt bureau for trådløs kommunikation i København få international anerkendelse og arbejdspladser. Forslaget kom Meyer dog ikke igennem med, da Lamb afviste at støtte Danmark pga. Store Nordiske Telegraf-Selskabs interesser inden for den trådbårne telegrafi.⁵⁴ Disse, med Meyers ord „intetsigende Indvendinger“, fik dog ikke telegrafdirektøren til at gentænke sit forehavende, som han ufortrødent fulgte op på i flere efterfølgende breve. Den officielle instruks til den danske delegation indeholder endda, som vi så ovenfor, et ønske om, at delegationen skulle få placeret sædet for det internationale bureau i København til trods for den britiske afvisning. Meyer forfulgte sagen videre og sendte endda et brev til Lambs kontor, uanset alle forsøgene på at holde sagen privat. Om det er dette brud på etiketten fra den danske telegrafdirektør, der gør, at alle disse breve måtte afleveres til det officielle arkiv frem for at blive gemt i Lambs private arkiv, er et åbent spørgsmål. Men gemt er de dog blevet, omend de er registreret som breve vedrørende den nyligt vedtagne *Wireless Act* og sekundært som vedrørende modtagernes holdning til den forestående konference.⁵⁵

Denne henvendelse fra Lamb til de nævnte telegrafadministrationer er ikke beskrevet i den eksisterende forskning, hvor der derimod er blevet arbejdet en del med de britiske indenrigspolitiske forhold og med forholdet mellem den britiske flåde og postvæsen med hensyn til fastlæggelsen af den britiske kurs og vedtagelsen af *the Wireless Act*. Konklusionen på disse undersøgelser er, at det var i The Admiralty, der var støtte til Marconi-selskabets afvisning af inter-kommunikations, mens The Post Office ikke gik ind for denne linje.⁵⁶

⁵⁴ BT archives PO 30/1299 file XIX.

⁵⁵ BT archives PO 30/1299 file XIX.

⁵⁶ Bruton 2012, s. 188-201, Thomlinson 1945, s. 17-27, Hills 202, s. 100-107.

Inter-kommunikation vedtages

Den 3. oktober 1906 påbegyndtes den Første internationale radiotelegrafikonference i Berlin. Konferencens deltagere mødtes i alt 13 gange, hvorefter konferencens *protocole final* blev underskrevet på det afsluttende møde. 28 nationer deltog officielt, og andre lande havde sendt repræsentanter som tilhørere. Marconi-selskabets administrerende direktør, Cuthbert Hall, havde fået adgang til konferencen som repræsentant for Montenegro! Undervejs på konferencen var der livlige diskussioner om den endelige konvention, og i hvilken grad interkommunikation skulle gælde. På konferencens møder blev både den overordnede konventions ordlyd og de mere praktiske bestemmelser i det tilknyttede radioreglement diskuteret.

Konferencens deltagere inkluderede alle lande med interesse i problemstillingen, også lande, der endnu ikke, som Danmark, havde anlagt trådløse stationer. Blandt de mest debatterede emner på konferencen var inter-kommunikation, takster for telegrammer, herunder også forslag om en merbetaling ved inter-kommunikation, samt de tekniske betingelser og udfordringer, som denne nye kommunikationsform stod overfor. Under sidstnævnte punkt diskuteredes også reguleringen af frekvenser og tiltag for at undgå interferens.⁵⁷

Konferencen resulterede i vedtagelsen af den første konvention på området, og denne fastlagde nu endelig inter-kommunikation som princip for kommunikation mellem kyst og skib (*ship to shore*). Endnu engang var det Tyskland, der advokerede for inter-kommunikation med tilslutning fra langt de fleste af de øvrige deltagerlande.⁵⁸ Imod var hovedsageligt Italien samt i nogen grad Storbritannien.

En tillægsbestemmelse, som de fleste lande tiltrådte, gjorde endvidere inter-kommunikation obligatorisk for kommunikation sendt fra skib til skib (*ship to ship*). Kun syv af de 28 deltagende lande underskrev ikke tillægsaftalen.⁵⁹ Tillægsaftalen blev en realitet på baggrund af et forslag stillet af den amerikanske delegation på konferencens syvende mødedag. I en fortrolig britisk rapport sendt hjem til London fra konferencen lægges der ikke skjul på, at det for briterne var et højst

⁵⁷ Se *Documents de la conférence radiotélégraphique internationale de Berlin 1906*, Thomlinson 1945, s. 17-24 og Headrick 1991, s. 119-121.

⁵⁸ For mere om Tyskland og Telefunkens holdninger til inter-kommunikation, se Friedewald 2001, s. 33-35.

⁵⁹ Lande, der underskrev tillægsaftalen: Tyskland, USA, Argentina, Østrig, Ungarn, Brasilien, Bulgarien, Chile, Danmark, Egypten, Spanien, Frankrig, Grækenland, Monaco, Norge, Holland, Rumænien, Rusland, Thailand, Uruguay og Tyrkiet. De syv deltagerlande, der ikke underskrev: Storbritannien, Italien, Japan, Mexico, Iran, Portugal og Belgien.

ubelejligt forslag.⁶⁰ Eftersom det amerikanske forslag ikke var foreneligt med den britiske politik, foreslog briterne, at dette punkt skulle behandles i en tillægsaftale. På den måde kunne briterne denne gang underskrive hovedkonventionen. Et andet af de britiske forslag, der søgte at moderere forpligtelsen til inter-kommunikation, var en tilføjelse til konventionens ordlyd om, at visse stationer kunne blive undtaget fra reglen om inter-kommunikation. Den britiske modstand over for inter-kommunikation kom til udtryk som vist i eksemplerne ovenfor. Selve princippet havde briterne indset var uundgåeligt, men de forsøgte ihærdigt at begrænse dets anvendelse. Eksempelvis stod der i de britiske delegeredes instruks, at de under ingen omstændigheder skulle acceptere at udvide inter-kommunikationsbegrebet til at omfatte kyst til kyst-kommunikation.⁶¹ Flere forskere der har arbejdet med briternes aftale med Marconi-selskabet, *the Wireless Act* og disses sammenhæng med delegationernes ageren på konferencerne, konkluderer, at den britiske flådes støtte til Marconi-selskabets non inter-kommunikations praksis udsprang af et ønske om at sikre hemmeligholdelsen af deres militære kommunikation. Det var også flådens folk, der havde held med at insistere på, at briterne skulle arbejde på at undtage udvalgte stationer, herunder naturligvis flådens, fra inter-kommunikations forpligtelsen, for at flådens kommunikationer bedre kunne hemmeligholdes.⁶²

Storbritannien forsøgte på den femte og sjette mødedag endnu en gang at få vedtaget en ekstra betaling ved inter-kommunikation.⁶³ Hvis ikke dette lykkedes, måtte briterne jo selv afholde afgiften til en sådan merbetaling til Marconi-selskabet ifølge den nyligt indgåede aftale mellem dette selskab og the Post Office.⁶⁴ Diskussionen lignede i hovedsagen den fra 1903. Briterne havde ændret ordlyden, så det skulle være frivilligt, om det enkelte land ville indføre en sådan surtax, men modstanden var uændret, hvad også svaret på de private henvendelser i 1904 havde vist. Den manglende opbakning skyldtes, at alle landes skibsfart ville blive påvirket af ekstrabetalingen, når de sendte

⁶⁰ BT PO 30/1346 part II, file I samt *Bekendtgørelse angaaende den i Berlin den 3. November 1906 afsluttende internationale Konvention om Radiotelegrafer med dertil hørende Tillægs-bestemmelser, Slutningsprotokol og Tjenestereglement*, København 1907.

⁶¹ BT PO 30/1348a, instruks af 17. september 1906.

⁶² Thomlinson 1945, s. 16, Bruton 2012 s. 199-207, Hills s. 103-107 samt BT PO 30/1347 file II.

⁶³ *Documents de la conférence radiotélégraphique internationale de Berlin 1906*, s. 231-244.

⁶⁴ BT PO 30/1348a, instruks af 17. september 1906.

beskeder via kyststationer på britisk territorium, samt rimeligvis i noget omfang en modvilje mod at støtte Marconi-selskabets forretning.⁶⁵

Forslaget om surtax blev endnu engang nedstemt. I en fortrolig rapport fra Berlin noterede den britiske delegation sig da også en generel modvilje over for deres hjertesag.⁶⁶ Blandt de få stater, der regnedes som neutrale, var Danmark, der med Meyer i spidsen forsøgte at holde sig gode venner med briterne og tyskerne på én og samme tid. Briterne regnede de øvrige staters modvilje, særligt USA's og Tysklands, som værende rettet mod Marconi-selskabets monopolistiske forretningsgreb og ikke mod briterne selv, men de noterede dog, at Storbritannien, i modstrid med egen opfattelse, blandt de øvrige blev regnet som værende en Marconi-støtte.⁶⁷ Imidlertid havde Storbritanniens delegation held til at opnå støtte til enkelte af deres forslag, eksempelvis at enkelte stationer kunne undtages for forpligtigelsen til inter-kommunikation ved at forhandle med de „neutrale stater“, herunder Danmark, og dermed få afstemningen til at gå imod Tysklands ønsker.⁶⁸

Danmarks rolle i forhandlingerne

Placeringen af det internationale bureau blev aftalt på konferencens sjette session. På trods af at Schweiz ikke var repræsenteret, enedes delegationerne om at placere det internationale bureau for radiotelegrafi i tilslutning til det allerede eksisterende ditto for tråd-telegrafi i Bern – naturligvis under forudsætning af, at schweizerne accepterede. Under de kortvarige forhandlinger talte især Frankrig varmt for den schweiziske løsning, selv om Tyskland som den eneste nation tilbød sig selv som sæde.⁶⁹ Danskerne havde ikke opnået nogen støtte til deres ønske om at få det internationale bureau til landet og bragte derfor ikke forslaget om København på bane. Det står dermed klart, at Meyer ikke fik noget ud af lobbyarbejdet bortset fra en enkelt lille sejr: Briterne foreslog, at Danmark (eller Belgien eller Holland) kunne blive midlertidigt sæde for bureauet, mens der forhandlede med Schweiz. Forslaget blev dog nedstemt,⁷⁰ og til sidst stemte også Danmark for placeringen af bureauet i Schweiz.⁷¹

⁶⁵ Det britiske forslag er nummereret som det 38. forslag, se *Documents de la conférence radiotélégraphique internationale de Berlin 1906*, s. 231-243.

⁶⁶ BT PO 30/1346 part II, file I.

⁶⁷ BT PO 30/1346 part II, file I.

⁶⁸ BT PO 30/1346 part II, file I.

⁶⁹ *Documents de la conférence radiotélégraphique internationale de Berlin 1906*, 72-77.

⁷⁰ BT PO 30/1346, rapport af 15. oktober 1906.

⁷¹ For mere om det international bureau og dets opgaver se Ernest Rusillon: „The Division of Radio Services of the International Bureau of the Telegraph

Danmarks andet erklærede mål var, at forslaget artikel 17, der krævede, at ethvert fremtidigt samarbejde var betinget af den valgte entreprenørs accept af inter-kommunikation, ikke skulle vedtages. Da artikel 17 blev diskuteret på konferencens fjerde session, foreslog den britiske delegation helt at slette artiklen fra konventionen, hvilket Tyskland var imod, eftersom tyskerne anså bestemmelsen som afgørende for at vise, at de underskrivende lande mente det alvorligt med inter-kommunikation. Danmark og bl.a. Italien og Frankrig støttede dog det britiske forslag. Ræsonnementet fra fransk side var, at eftersom den generelle accept af inter-kommunikation kunne opnås, ville artiklen kun tjene som en forhindring for flere underskrivende lande og et smidigt samarbejde med fremtidige entreprenører. Efter diskussionen blev forslaget om at slette artikel 17 sat til afstemning, og resultatet blev en vedtagelse med den snævrere mulige margin: 13 for og 12 imod.⁷² Danmark havde dermed opnået et af de eneste øremærkede punkter i instruksens og sikret sig muligheden for frit at kunne vælge samarbejdspartner, når der skulle anlægges radiostationer. Det viste sig dog senere at være uden praktisk betydning, da Marconi-selskabet efterfølgende accepterede inter-kommunikation.

Konklusion

Indførelsen af inter-kommunikation var afgørende for et velfungerede internationalt samarbejde, på samme måde som kommunikation på tværs af landegrænser og systemer var det for de øvrige kommunikationsområder, hvor internationalt samarbejde var aftalt.

Briternes forsøg på at opnå tilslutning til deres forslag om indførelsen af en surtax skete bl.a. ved private henvendelser til de mindre europæiske landes telegrafadministrationer i sensommeren 1904. Henvendelserne og særligt deres private karakter viser, at briterne arbejdede på at få indført begrænsninger på inter-kommunikation, samtidig med at man så tidligt som sommeren 1904 var villig til at acceptere selve princippet. Henvendelserne kan forklares med briternes kontraktlige forpligtigelser over for Marconi-selskabet og den britiske flådes arbejde med at sikre et net af stationer under deres kontrol med Marconi-apparatur og Marconi-ansatte operatører. Som et led heri forsøgte briterne at få de mindre europæiske stater til at samarbejde ved at rette henvendelse uden om de officielle kanaler.

De to danske hoveddaktører, Ministeriet for offentlige Arbejder og Marineministeriet, var uenige om placeringen af lederrollen internt i delegationen, men fandt en løsning. Instruksens ordlyd gav ikke an-

Union“, *Annals of the American Academy of Political Science*, 1929, s. 83-85.

⁷² *Documents de la conférence radiotélégraphique internationale de Berlin 1906*, s. 75-76.

ledning til intern dansk diskussion. Den gav endvidere delegationen frie hænder undervejs på konferencen. Det er sparsomt, hvad vi kan finde af danske fingeraftryk på forhandlinger, konvention eller reglement. Det kan ikke nægtes, at en del af forklaringen herpå er den, at Danmark endnu ingen trådløs infrastruktur havde. En andel del af forklaringen er, at konferencens dagsorden blev sat af stormagterne.

Danmark søgte at bevare et afbalanceret forhold til de to stormagter, Tyskland og Storbritannien, selv om danskerne grundlæggende fulgte den tyske snarere end den britiske linje. Danskerne efterlod kun et lille aftryk på konferencen i 1906, der i det store hele fik et resultat, der var i Danmarks interesse. Balancegangen må dog siges at være vellykket, idet Danmark, med den britiske delegations ord, regnedes blandt de neutrale stater.

SUMMARY

*The fight for inter-communication
Negotiations towards the First Radiotelegraphic Convention of 1906*

The article analyses the political and technological developments leading up to the signing of the first radiotelegraphic convention in 1906, chiefly from a Danish perspective. The European great powers invested the embryonic radiotelegraphic infrastructure with considerable geopolitical importance. What on the surface appears to be a rather technical discussion between experts, is revealed upon closer inspection to be a process of intense negotiations where national interests of some importance were at stake. The article begins by looking into how the political actors positioned themselves at The Preliminary Conference, held in Berlin in 1903, and at the First International Radiotelegraphic Conference in Berlin in 1906. The main actors in the negotiations were the German and British nation-states, along with the two radiotelegraphic entrepreneurs Telefunken (German) and the Marconi Company (British-Italian). In addition to being the first academic study of Danish policies during the establishment of a global system for wireless communication, the analysis unearths new historical evidence about the dominant actors in the process. The article reveals a secret attempt by The British Post Office to influence Denmark and several other European states prior to their participation in the 1906 conference. The aim? An attempt to reduce the costs of inter-communication while at the same time securing the Marconi Company an economic benefit.